

สรุปสัมมนาวิชาการประชุมผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อ
การพัฒนาระบบข้อมูลและแนวทางการจัดทำรายงานข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน
ระดับอำเภอประเด็นปัญหา อาหารปลอดภัย (สารเคมีกำจัดศัตรูพืช)
วันพุธที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๒

ณ ห้องประชุมกองนวัตกรรมและวิจัย ชั้น ๑ อาคาร ๑๐ กรมควบคุมโรค

*****

บรรยาย เรื่อง นโยบายด้านอาหารปลอดภัยของประเทศ การขับเคลื่อนนโยบาย
ทิศทางการดำเนินงานอาหารปลอดภัยลงสู่พื้นที่ ข้อเสนอแนะการดำเนินงานของพื้นที่

โดย นางสาวนงลักษณ์ สิทธิเจริญชัย

ผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาความร่วมมืออาหารปลอดภัยในประเทศและระหว่างประเทศ
สำนักส่งเสริมและสนับสนุนอาหารปลอดภัย (สสอป.) กระทรวงสาธารณสุข

ในปัจจุบันสถานการณ์อาหารของประเทศไทยมีสถิติการนำเข้าและส่งออกในช่วงเดือนมกราคม – สิงหาคม ๒๕๖๒ มีปริมาณการส่งออกอาหารในไตรมาสแรกอยู่ที่ ๖ หมื่นกว่าล้านบาท จัดอยู่ในอันดับที่ ๑๒ ของโลก และมีปริมาณการนำเข้าอาหารอยู่ที่ ๓ – ๔ หมื่นล้านบาท/ปี จำนวนร้านอาหารทั่วประเทศที่ขึ้นทะเบียนทั้งหมด ๒๐๕,๗๐๙ ร้าน และมีสถานที่ผลิตอาหารที่ได้รับอนุญาตมีจำนวน ๑๗,๘๐๓ แห่ง สถานการณ์อาหารอันตรายที่ได้ดำเนินการในด้านการเฝ้าระวังทั้งในส่วนของพืช ผักและผลไม้ รวมไปถึงการดำเนินการจัดการมูลสัตว์ให้ถูกสุขลักษณะด้วย แต่ความปลอดภัยของอาหารยังคงเป็นปัญหาสำคัญถึงแม้ว่าโรคอาหารเป็นพิษมีแนวโน้มลดลงจาก ๑๒๐,๗๕๘ ราย (พ.ศ.๒๕๖๑) เหลือ ๙๘,๔๘๘ ราย (พ.ศ.๒๕๖๒) แต่ยังพบผู้ป่วยเสียชีวิตอยู่ และยังมีภัยอุบัติใหม่ที่อาจปนเปื้อนในอาหาร เช่น เชื้อดื้อยาที่มีอาหารเป็นพาหะ ฯลฯ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพผู้บริโภค อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อการค้าและภาพลักษณ์ของ ประเทศด้วย ซึ่งได้มีการแจ้งเตือนและส่งคืนสินค้าจากประเทศคู่ค้าอยู่เป็นระยะ รวมทั้งยังพบการปนเปื้อนในอาหารและผลิตภัณฑ์ เช่น การตกค้างของสารเคมี การปนเปื้อนของสารพิษจากเชื้อรา และยังพบว่าผลผลิตภัณฑอาหารที่ไม่ตรงตามมาตรฐาน เช่น การใช้วัตถุเจือปนในอาหารเกินปริมาณที่กำหนด เป็นต้น

❖ **นโยบายด้านอาหารปลอดภัยของประเทศ** มีกรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารของประเทศไทย (พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐) โดยมีวิสัยทัศน์ คือ ประเทศไทยมีความมั่นคงด้านอาหารและโภชนาการเป็นแหล่งอาหารที่มีคุณภาพสูงปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการเพื่อชาวไทยและชาวโลกอย่างยั่งยืน และกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์สำคัญ ๔ ด้าน ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ด้านความมั่นคงอาหาร

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ ด้านคุณภาพและความปลอดภัยอาหาร

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ ด้านอาหารศึกษา

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ ด้านการบริหารจัดการ

ยุทธศาสตร์ชาติด้านสาธารณสุข ระยะ ๒๐ ปี (ด้านการจัดการอาหาร) มีเป้าหมายเพื่อให้ “ประชาชนสุขภาพดี เจ้าหน้าที่มีความสุข ระบบสุขภาพยั่งยืน” ซึ่งมีสาระสำคัญของเป้าหมายแต่ละด้าน ดังนี้ ๑) ความปลอดภัยด้านอาหารและลดปัจจัยเสี่ยงต่อโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง PP&P (Prevention & Promotion Excellence) ๒) การจัดบริการอาหารปลอดภัยในสถานบริการสุขภาพที่เป็นเลิศ SP (Service Excellence : บริการเป็นเลิศ) ๓) การ

พัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการจัดการอาหารปลอดภัย HR (People Excellence : บุคลากรเป็นเลิศ) ๔) ระบบข้อมูลสารสนเทศด้านสุขภาพและอาหารปลอดภัย GE (Governance Excellence : บริการจัดการเป็นเลิศ)

❖ นโยบายเร่งรัด การยุติการใช้สารเคมี

มุ่งเน้นจัดการภัยคุกคามความมั่นคงทางสุขภาพ ยุติการใช้สารเคมีทางการเกษตรที่มีอันตรายสูง ๓ ชนิด ทันทที คือ พาราควอต, ไกลโฟเซต, คลอร์ไพริฟอส โดยสืบเนื่องมาจากการพบปริมาณการนำเข้าของวัตถุอันตรายทางการเกษตรเพิ่มขึ้นมากกว่า ๓.๗๔ หมื่นตัน และพบผู้ป่วยด้วยสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ในปี ๒๕๖๐ มีอัตราป่วย ๑๖.๘๑ ต่อประชากรแสนราย ซึ่งเพิ่มขึ้น ๑,๑๑๗ ราย เทียบจากปี ๒๕๕๙ อัตราป่วย ๑๔.๔๗ ต่อประชากรแสนราย ซึ่งมีแนวโน้มที่สูงขึ้นเรื่อยๆ

❖ การขับเคลื่อนนโยบายและทิศทางการดำเนินงานอาหารปลอดภัยลงสู่พื้นที่

๑. กลไกการดำเนินงาน สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข โดยสำนักส่งเสริมและสนับสนุนอาหารปลอดภัย แต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนงานอาหารปลอดภัยของกระทรวงสาธารณสุขที่จะเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนงาน ซึ่งประกอบด้วยหน่วยงานภายใต้กระทรวงสาธารณสุข ได้แก่

๑.๑ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา : สำนักอาหาร , สำนักด้านอาหารและยา, กองส่งเสริมงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น , สำนักควบคุมเครื่องสำอางและวัตถุอันตราย

๑.๒ กรมอนามัย : สำนักสุขาภิบาลอาหารและน้ำ, สำนักโภชนาการ

๑.๓ กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ : สำนักคุณภาพและความปลอดภัยอาหาร

๑.๔ กรมควบคุมโรค : สำนักโรคติดต่อทั่วไป , สำนักโรคไม่ติดต่อ , สำนักระบาด , สำนักโรคจากการ ประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม

๒. แนวทางการขับเคลื่อนงานอาหารปลอดภัย คณะทำงานได้มีการดำเนินงานหลักๆ ดังนี้

๒.๑ จัดประชุมทุกไตรมาส

๒.๒ มีการขับเคลื่อนการดำเนินการตามนโยบายรัฐมนตรี, รัฐมนตรีช่วย และ ปลัดกระทรวงสาธารณสุข และ

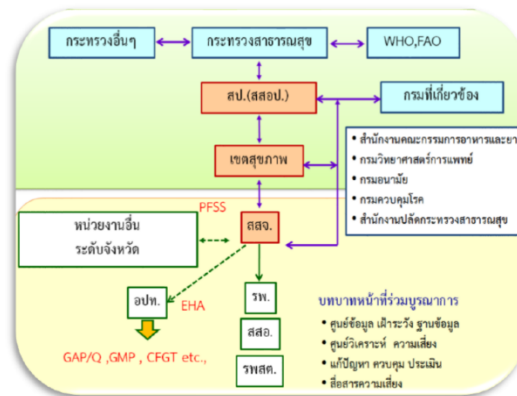
๒.๓ ขับเคลื่อนการดำเนินการร่วมกันในภาพรวมของกระทรวงเรื่องต่างๆ รวมทั้งติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงานในประเด็นการบูรณาการงานด้านอาหารปลอดภัยของกรมต่างๆ

ตัวอย่าง ผลการดำเนินงานโครงการโรงพยาบาลอาหารปลอดภัยที่สำนักได้ดำเนินการ โดยจะเน้นดำเนินการในประเด็นสารกำจัดศัตรูพืช มีวัตถุประสงค์เพื่อการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานโรงพยาบาลอาหารปลอดภัย เพื่อให้สถานบริการสาธารณสุขมีการบริหารจัดการความปลอดภัยด้านอาหารให้มีประสิทธิภาพ มีมาตรการ ควบคุมตรวจสอบคุณภาพความปลอดภัยของอาหารทุกระบวนการเป็นภารกิจสำคัญที่ทุกหน่วยงานจะต้องร่วมกันดำเนินการเพื่อให้ผู้รับบริการภายในโรงพยาบาลได้รับโภชนาการที่สะอาด ปลอดภัย ปราศจากสารพิษ และสารปนเปื้อน ซึ่งดำเนินการในกลุ่มโรงพยาบาลภายใต้กระทรวงสาธารณสุข และเนินประเด็นพืช ผัก ผลไม้ปลอดภัย และได้รับความร่วมมือเพื่อส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานโรงพยาบาลอาหารปลอดภัยจากหลายหน่วยงาน เช่น กระทรวงเกษตรฯ ฯลฯ ผลการดำเนินงานพบว่า มีโรงพยาบาลต้นแบบหลายแห่ง และมีการผลักดันให้โรงพยาบาลอื่นๆ นำนโยบายอาหารปลอดภัยไปขยายงานให้ครอบคลุมทั้งประเทศ และพัฒนาลงสู่ชุมชนต่อไป

๓. ระบบการจัดการข้อมูลด้านความปลอดภัยของอาหาร สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข โดยสำนักส่งเสริมและสนับสนุนอาหารปลอดภัย ได้มีการจัดทำแบบฟอร์มบันทึกข้อมูลด้านความปลอดภัยของอาหาร เพื่อให้หน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องภายใต้สังกัดกระทรวงสาธารณสุขบันทึกข้อมูลและจัดส่ง

มาให้สำนักส่งเสริมและสนับสนุนอาหารปลอดภัยเป็นผู้รวบรวม ติดตามข้อมูลข่าวสารด้านความปลอดภัยของอาหาร และสะท้อนผลภาพรวมเพื่อให้หน่วยงานหรือชุมชนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป ดังนั้น “ศูนย์ข้อมูลข่าวสารด้านความปลอดภัยของอาหาร” จะเป็นแหล่ง/ฐานข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการสื่อสารประชาสัมพันธ์ข้อมูลด้านความปลอดภัยของอาหารไปสู่สาธารณะและส่งเสริมให้ประชาชนบริโภคอาหารปลอดภัยมากขึ้น และเล็งเห็นว่า “ศูนย์ข้อมูลข่าวสารด้านความปลอดภัยของอาหาร” ควรเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้ทราบถึงข้อมูลสถานการณ์ด้านความปลอดภัยอาหารของประเทศ และข้อมูลวิชาการต่างๆ แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๔. จัดทำระบบคุณภาพความปลอดภัยอาหารในระดับจังหวัด โดยมีจังหวัดต้นแบบจำนวน ๑๒ จังหวัด และเน้นดำเนินการพัฒนาคุณภาพความปลอดภัยอาหารให้มีความยั่งยืน และเพื่อรองรับการประเมิน IHR ตามเกณฑ์อาหารปลอดภัย IHR ๒๐๐๕ Principle and Guideline for National Food Control System (Codex : CCFICS CAC/GL ๘๒ -๒๐๑๓) ซึ่งเป็นองค์มาตรฐานอาหารที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือของ HAO และ WHO หรือเรียกว่า คณะกรรมการอาหารระหว่างประเทศ และมีการจัดทำ Guideline เป็นหลักอ้างอิงในการดำเนินงาน และมีแบบบันทึกการประเมินเพื่อ ๑) ประเมินตนเองเบื้องต้น ๒) ประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญลงพื้นที่ ๓) ประเมินตนเองหลังพัฒนา ในอนาคตคาดหวังว่าจะขยายผลดำเนินการในทุกจังหวัดครอบคลุมทั่วประเทศ และให้จังหวัดต้นแบบร่วมเป็นทีมพี่เลี้ยงในการพัฒนาต่อไป ดังรูปภาพที่ ๑

รูปภาพที่ ๑ การทำงานแบบบูรณาการของหน่วยงานในห่วงโซ่ในระดับส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค (จังหวัด) และท้องถิ่น

๕. งานเครือข่ายด้านอาหารปลอดภัยระหว่างประเทศ (The International Food Safety Authorities Network ; INFOSAN) จะเน้นการถ่ายโอนข้อมูลต่างๆ การส่งผ่านข้อมูลในประเทศและระหว่างประเทศ WHO จึงได้จัดตั้ง INFORSAN ขึ้น เพื่อเป็นศูนย์แลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยของอาหารระหว่างประเทศ ต่อมาสำนักส่งเสริมและสนับสนุนอาหารปลอดภัยได้จัดตั้งเครือข่าย INFOSAN Thailand ขึ้น เพื่อให้ครอบคลุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในห่วงโซ่อาหารมากที่สุด ซึ่งในปัจจุบันมีหน่วยงานที่เป็นเครือข่าย INFOSAN Thailand ดังรูปภาพที่ ๒

รูปภาพที่ ๒ หน่วยงานที่เป็นเครือข่าย INFOSAN Thailand

และแบ่งหน้าที่ออกเป็น ๒ ส่วน ตามลักษณะสถานการณ์ความปลอดภัยด้านอาหารที่อาจเกิดขึ้นได้ ดังนี้

๕.๑ จุดประสานงานเครือข่ายความปลอดภัยระหว่างประเทศ (National INFOSAN Emergency Contact Point) ดำเนินการโดย สสอ. รายละเอียดการดำเนินงาน ดังนี้

- ประสานงานกับหน่วยงานภายในประเทศ
- แจ้งข้อมูลไปยัง INFOSAN Secretariat
- ร้องขอการสนับสนุนผ่านทาง INFOSAN Secretariat
- โต้ตอบคำถามเกี่ยวกับอุบัติการณ์จาก INFOSAN Secretariat โดยทันที
- เผยแพร่การเตือนภัยให้แก่เครือข่าย INFOSAN Thailand

๕.๒ INFOSAN Focal Point ดำเนินการโดย หน่วยงานส่วนกลางที่เป็นสมาชิก รายละเอียดการดำเนินงาน ดังนี้

- แจ้งข้อมูลแก่ National INFOSAN Emergency Contact Point
- โต้ตอบคำถามเกี่ยวกับอุบัติการณ์จาก National INFOSAN Emergency Contact Point โดยทันที
- รับข้อมูล INFOSAN Information
- เผยแพร่ข้อมูล INFOSAN Information ให้กับหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ประโยชน์ด้านการสื่อสารตามแนวทางของ INFOSAN ทำให้สามารถวิเคราะห์สถานการณ์เพื่อลดความเสี่ยงด้านอาหารไม่ปลอดภัยของประชาชนได้ผลเป็นอย่างดี *ยกตัวอย่าง* กรณีจากการนำเข้าผลิตภัณฑ์แชลมนอร์มควันจากประเทศนิวซีแลนด์ โดยหน่วยงานส่วนกลางที่เป็นสมาชิกเครือข่ายความปลอดภัยระหว่างประเทศได้รับข้อมูลจาก INFOSAN Secretariat ว่าผลิตภัณฑ์ดังกล่าว มีการปนเปื้อนเชื้อลิสทีเรีย โมโนไซโตเจเนส จากจำนวนที่นำเข้ามาทั้งหมด ๑๒๐ ท่อ และคงเหลือ ๔๗ ท่อ จึงได้แจ้งข้อมูลไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบเพื่อเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ประสานไปยังบริษัทผู้นำเข้าให้ดำเนินการบล็อกสินค้า และนำสินค้าที่เหลือทั้งหมดกลับไปทำลาย ดังนั้น จึงส่งผลให้เหตุการณ์ครั้งนี้ สามารถลดความเสี่ยงของประชาชนลงได้ถึง ๙๔ คน

๖. การบูรณาการ ๒๕๖๓ ปีแห่งความปลอดภัย เป็นนโยบายสำคัญจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขที่มุ่งเน้นขับเคลื่อนปี ๒๕๖๓ เป็นปีแห่งความปลอดภัย ตามหลัก ๕ ร ได้แก่ โรงเรียนและศูนย์เด็กเล็ก โรงแรม ร้านอาหาร เรือยนต์ และโรงพยาบาล มีสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเป็นผู้ประสานงาน โรงพยาบาลความปลอดภัยเป็นที่ปรึกษา โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังรูปภาพที่ ๓

รูปภาพที่ ๓ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานบูรณาการ ๒๕๖๓ ปีแห่งความปลอดภัย

❖ ปัญหา/อุปสรรคและข้อเสนอแนะการดำเนินงานของพื้นที่

๑. ปัญหา/อุปสรรคการดำเนินงานในพื้นที่

- งบประมาณในการตรวจหาสารเคมีไม่เพียงพอ
- ชนิดการตรวจ ไม่ครอบคลุมแหล่งจัดซื้อวัตถุดิบอาหารปลอดภัยภายในพื้นที่
- ผลผลิตบางอย่างของเกษตรกรไม่สอดคล้องกับความต้องการของโรงพยาบาล
- พืชบางอย่างไม่สามารถปลูกได้ในพื้นที่

๒. ข้อเสนอแนะการดำเนินงานในพื้นที่

- พขอ. ช่วยจัดทำและพัฒนาระบบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความปลอดภัยของอาหาร
- กระทรวงสาธารณสุขเร่งพัฒนาชุดทดสอบให้ครอบคลุมชนิดของสารเคมีทางการเกษตรที่

เป็นอันตรายต่อสุขภาพ

- กระทรวงเกษตรฯ ประสาน สนับสนุนให้ความรู้
- มีฐานข้อมูลผู้ผลิตเกษตรปลอดภัย/อินทรีย์
- สนับสนุนการจับคู่ทางธุรกิจ (Business Matching)
- สนับสนุนการนำระบบความปลอดภัยของอาหารมาใช้ในชุมชน
- ทำให้เกิดวัฒนธรรมอาหารปลอดภัย (Food Safety Culture)

บรรยาย เรื่อง สถานการณ์และข้อมูลการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของประเทศไทย

โดย นายศรัณย์ วัฒนธาดา
ผู้เชี่ยวชาญด้านควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร
กรมวิชาการเกษตร

กรมวิชาการเกษตร ได้มีการจัดประเภทของวัตถุอันตรายทางการเกษตรหลักๆ ๑๐ ชนิด ได้แก่ สารกำจัดแมลง สารกำจัดวัชพืช สารป้องกันกำจัดโรคพืช สารควบคุมการเจริญเติบโตของพืช สารกำจัดไร สารกำจัดห

นุ
สารกำจัดหอย สารป้องกันกำจัดไส้เดือนฝอย สารรม และสารชีวภัณฑ์ ดังนั้น หากผู้ประกอบการกลุ่มใดมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสารอันตรายข้างต้น ต้องมีการเข้าร่วมเป็นกลุ่มเฝ้าระวังของกรมวิชาการเกษตร

๑. สถานการณ์และปริมาณการนำเข้าวัตถุอันตราย ในปี ๒๕๖๑ มีปริมาณการนำเข้า ๑๗๐,๙๓๒.๖๒ ตัน คิดเป็นมูลค่าจำนวน ๒๘,๐๑๖.๒๘ ล้านบาท และในปี ๒๕๖๒ (เดือนมกราคม – กันยายน) มีปริมาณการนำเข้า ๑๑๕,๙๗๗.๕๕ ตัน คิดเป็นมูลค่าจำนวน ๑๗,๔๕๐.๓๒ ล้านบาท โดยเมื่อเทียบกับปี ๒๕๖๑ พบว่าปริมาณการนำเข้า

มีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้น ซึ่งประเภทปริมาณและมูลค่าการนำเข้าวัตถุอันตราย ปี ๒๕๖๑ ที่ผ่านมา พบว่า ๓ อันดับแรก ได้แก่ สารกำจัดวัชพืช มีปริมาณการนำเข้าอยู่ที่ ๑๒๕,๒๘๐๑ ตัน คิดเป็นมูลค่า ๑๔,๗๔๔ ล้านบาท รองลงมา คือ สารป้องกันและกำจัดโรคพืช มีปริมาณการนำเข้าอยู่ที่ ๒๑,๐๐๔ ตัน คิดเป็นมูลค่า ๖,๙๓๕ ล้านบาท และสารกำจัดแมลง

มีปริมาณการนำเข้าอยู่ที่ ๑๘,๐๕๗ ตัน คิดเป็นมูลค่า ๕,๔๘๑ ล้านบาท

๒. การจัดการศัตรูพืชอย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๑ เป้าหมายการดำเนินงานสำคัญ ๓ ด้าน ดังนี้

๑) ประสิทธิภาพ

- ผลผลิตมีคุณภาพเพิ่มขึ้น
- ผลผลิตเพิ่มขึ้น
- การทำลายของศัตรูพืชลดลง

๒) ประหยัด

- ต้นทุนในการป้องกันกำจัดศัตรูพืชลดลง
- ต้นทุนด้านแรงงานลดลง

๓)ปลอดภัย

- การปนเปื้อนในสิ่งแวดล้อมและในผลผลิตลดลง
- ความเสี่ยงจากการสัมผัสสารของเกษตรกรและผู้บริโภคลดลง

๒.๒ วิธีการจัดการศัตรูพืชอย่างมีประสิทธิภาพ ๘ วิธี ได้แก่

๑) วิธีเขตกรรม : การดูแลระบบการปลูกพืช เช่น ไถพรวน การตัดแต่งกิ่ง เป็นต้น

๒) วิธีกายภาพ : การใช้ความร้อน เสียง แสงแดด

๓) วิธีพันธุกรรม : การใช้พันธุ์ต้านทาน เช่น พันธุ์ข้าว กข ๔๙ ทนทานต่อเพลี้ยกระโดดสี

น้ำตาลและโรคไหม้

๔) การใช้สารเคมี : ใช้สารเคมีในการกำจัด หรือทำลาย

๕) วิธีกล : การทำกับดักต่างๆ

๖) ชีววิธี : การใช้ตัวห้ำ (แมลงช้างปีกใส) การใช้ตัวเบียน (แตนเบียนกออ้อย) ใช้เชื้อจุลินทรีย์ (ไวรัส NPV, แบคทีเรีย Bt, ไล่เดือนฝอย เชื้อรา : เมตาไรเซียม บิวเวอเรีย)

๗) การใช้กฎหมาย : พรบ.ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

๘) วิธีผสมผสาน (Integrated Pest Management) : การบริหารจัดการศัตรูพืชให้มีผลกระทบต่อระบบนิเวศน้อยที่สุด/การบริหารจัดการศัตรูพืชหลายๆ วิธีมากกว่าจะเป็นการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชอย่างเดียว/ การบริหารจัดการศัตรูพืชให้อยู่ในระดับหรือต่ำกว่าระดับเศรษฐกิจไม่ใช่ทำลายล้างจนหมด

๒.๓ หลักการสำคัญในการจัดการศัตรูพืชอย่างมีประสิทธิภาพ มี ๓ หลัก ดังนี้

๑) ฤดูกาล คือ ช่วงเวลานั้นมีศัตรูพืชหรือไม่/ช่วงเวลานั้นมีศัตรูพืชชนิดใด/ช่วงเวลานั้นศัตรูพืชอยู่ในระยะใด

๒) ฤดูกาล คือ ชนิดของศัตรูพืช/ ชนิดของสารป้องกันกำจัดศัตรูพืช

๓) ฤดูกาล คือ ใช้อุปกรณ์พ่นสารอย่างถูกต้อง/ ใช้วิธีการพ่นที่ถูกต้อง/ใช้วิธีการพ่นที่ปลอดภัย

๓. พื้นฐานหรือสาเหตุหลักที่ต้องใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช เนื่องมาจากการระบาดของรุนแรงของศัตรูพืช สามารถลดปริมาณการระบาดของศัตรูพืชได้อย่างรวดเร็ว เป็นวิธีการที่ง่าย เกษตรกรสามารถปฏิบัติการได้เอง ให้ประสิทธิภาพในการป้องกันกำจัดได้ทันต่อการระบาด ค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติการถูก และประหยัดให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น

๔. แนวทางการควบคุมและส่งเสริมการใช้สารเคมีทางการเกษตรอย่างถูกต้องและปลอดภัย เกษตรกรที่ต้องใช้สารเคมีในการเกษตร จำเป็นต้องได้รับข้อมูลและการอบรม ดังนี้

๓.๑ ประชาสัมพันธ์และสร้างการรับรู้เรื่องอันตรายตามสื่อต่างๆ

๓.๒ อบรมเกษตรกรผู้ใช้วัตถุอันตรายให้มีความรู้เกี่ยวกับการใช้การป้องกันอันตรายจากวัตถุอันตราย และการเลือกซื้อวัตถุอันตรายที่ถูกต้องตามกฎหมาย

๓.๓ การทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และผู้ประกอบการสารป้องกันกำจัดศัตรูพืช เพื่อให้ความรู้แก่เกษตรกร

๕. แนวทางการส่งเสริมการใช้สารทดแทน และการเปลี่ยนผ่านการใช้สารเคมีทางการเกษตรไปสู่การทำเกษตรปลอดภัย

๕.๑ ส่งเสริมการใช้ให้ถูกต้องปลอดภัย (safe use) และการกำจัดศัตรูพืช โดยวิธีผสมผสาน (IPM) และใช้สารชีวภัณฑ์

๕.๒ สร้างระบบเฝ้าระวังติดตามและตรวจสอบด้านความปลอดภัยจากสารเคมี

๕.๓ อบรมพัฒนาบุคลากรเรื่องการใช้ชีวภัณฑ์ทดแทน/ลดการใช้สารเคมี ให้แก่เจ้าหน้าที่ภาครัฐ/เกษตรกร

๕.๔ การพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรสู่มาตรฐาน โดยได้ทำการตรวจรับรองแหล่งผลิตพืชในระบบ GPS

๕.๕ สนับสนุนตามนโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ คือ นโยบายเกษตรอินทรีย์ ตรวจรับรองแหล่งผลิตพืชในระบบเกษตรอินทรีย์

๕.๖ สนับสนุนนโยบายศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) โดยถ่ายทอดเทคโนโลยีการใช้ชีวภัณฑ์ป้องกันกำจัดศัตรูพืช การใช้ปัจจัยการผลิตอย่างถูกต้องและเหมาะสม

๖. มาตรการที่ใช้ควบคุมวัตถุดิบอันตรายทางการเกษตร

- กำหนดให้มีการขึ้นทะเบียน เพื่อเลือกใช้วัตถุดิบอันตรายที่มีประสิทธิภาพและปลอดภัย
- กำหนดให้มีการขออนุญาตประกอบกิจการ เพื่อเป็นการควบคุมการผลิต การนำเข้า การส่งออก และการมีไว้ในครอบครอง
- การควบคุมหลังจากการได้รับการขึ้นทะเบียนและอนุญาตแล้ว ได้แก่ การควบคุมคุณภาพของผลิตภัณฑ์ และ การดำเนินคดีต่อผู้ฝ่าฝืนกฎหมาย

บรรยาย เรื่อง สถานการณ์และข้อมูลปัญหาการตกค้างของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช
ในผลผลิตทางการเกษตรในประเทศไทย (ภาพรวมของประเทศ และระดับพื้นที่จังหวัด/อำเภอ)

โดย นางสาวปรกชล อู๋ทรัพย์
ผู้ประสานงานเครือข่ายเตือนภัยสารเคมีกำจัดศัตรูพืช
(Thailand Pesticide Alert Network : Thai-PAN)

ปัญหาการตกค้างของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในผลผลิตทางการเกษตรในประเทศไทย เมื่อพิจารณาตามหลักการเส้นทางการไหลของสารเคมี สิ่งแรกที่ต้องพิจารณาคือการอนุญาตให้ใช้หรือไม่ให้ใช้สารเคมีที่ได้ถูกกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย (ตัวอย่างสารอันตรายที่อนุญาตให้ใช้ได้แก่ ว ๒ และ ว ๓) ลำดับต่อมาต้องพิจารณาว่าสารหรือวัตถุอันตรายประเภทไหนบ้างที่ถูกนำเข้าและขึ้นทะเบียนโดยผู้ประกอบการ และถูกขนส่งไปยังร้านค้าหรือสถานที่แห่งไหนบ้าง จนกระทั่งถึงมือประชาชนแต่ละพื้นที่ที่นำสารเคมีไปฉีดพ่นผักหรือผลผลิตต่างๆ และสุดท้ายส่งผลกระทบต่อผู้บริโภคอย่างไรบ้าง จึงนำมาซึ่งสถานะของข้อมูลสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในผลผลิตทางการเกษตรในประเทศไทยที่พบว่า ในปัจจุบันทราบว่ามีข้อมูลที่สามารถเข้าถึงได้ ท้นสถานการณ์สะท้อนความเป็นจริง และนำไปใช้ได้ (วัตถุประสงค์) เพียงส่วนน้อยเท่านั้น ยังคงต้องอาศัยการสร้างข้อมูลขึ้นมาเองในบางส่วน (ดังรูปภาพที่ ๔)

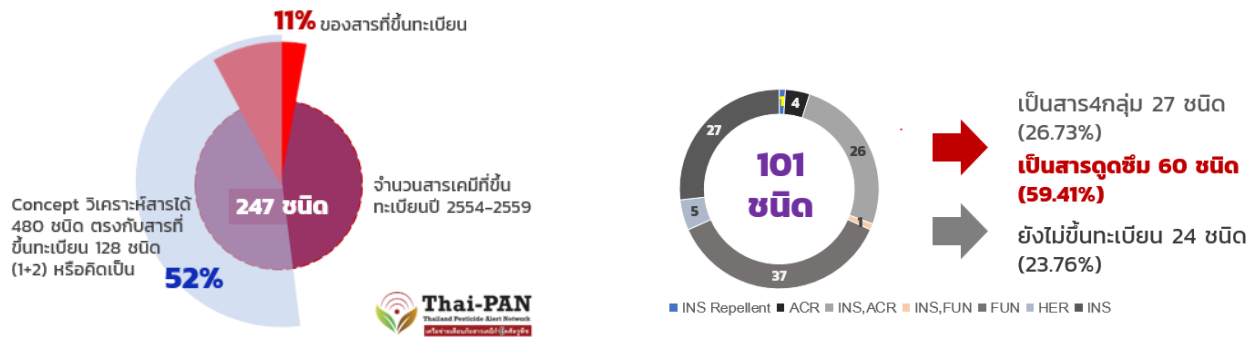

รูปภาพที่ ๔ สถานะของข้อมูล

๑. สถานการณ์การนำเข้าปริมาณการนำเข้าวัตถุอันตรายทางการเกษตร ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๘ – ๒๕๖๑ (ต้น) พบว่ามีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น โดยในปี ๒๕๔๘ มีปริมาณการนำเข้าทั้งหมด ๓๕,๔๗๓ ตัน และในปี ๒๕๖๐ มีปริมาณการนำเข้าทั้งหมด ๑๙๗,๖๔๗ ตัน ซึ่งข้อมูลบางส่วนได้จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลทั้งทางตรงและทางอ้อม ขึ้นอยู่กับความต้องการหรือความสนใจของพื้นที่ เช่น พื้นที่นิยมปลูกคะน้า ทีมคณะทำงานจะลงไปเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์หรือจัดโครงการขยะแลกไข่ เพื่อให้ประชาชนนำขวดหรือถุงสารฉีดพ่นในการเกษตรมาแลกไข่ไก่ พบว่า มีสารเคมีที่ประชาชนในพื้นที่ใช้จำนวน ๑๔ ประเภท (มีทั้งชนิดที่ขึ้นทะเบียนและไม่ขึ้นทะเบียน) และจะมีการฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเฉลี่ย ๑๕ – ๒๐ ครั้ง มากที่สุด ๓๖ ครั้งต่อการเพราะปลูก ๔๕ วัน

๒. การเฝ้าระวังสารพิษตกค้างในผักและผลไม้ การเฝ้าระวังสารพิษตกค้างเดิมเน้นการวิเคราะห์สาร ๔ กลุ่ม (คาร์บาเมต ออร์แกโนฟอสเฟต ออร์แกโนคลอรีน และไพรีทรอยด์) จำนวน ๔๐-๕๐ ชนิด เป็นสารที่ได้รับการขึ้นทะเบียน เพียง ๒๘ ชนิด (๒+๓) หรือคิดเป็น ๑๑% ของสารที่ขึ้นทะเบียน ที่เหลือกว่า ๙๐% เป็นสารที่ไม่ถูกติดตามเฝ้าระวัง ดังนั้นจึงได้ขยายขอบเขตการสุ่มตรวจการวิเคราะห์ชนิดของสารโดยส่งตรวจที่ต่างประเทศ พบว่า ๔๘๐ ชนิดตรงกับสารที่ขึ้นทะเบียนในประเทศไทย ๑๒๘ ชนิด (๑+๒) หรือคิดเป็น ๕๒% ส่งผลให้เห็นภาพของสารเคมีตกค้างเปลี่ยนไปจากเดิมโดยสิ้นเชิง (ดังรูปภาพที่ ๕) จากการตรวจสารตกค้างจำนวน ๔๘๐ ชนิด พบ

ประเภทสารพิษที่พบตกค้างปี ๒๕๕๙ -๒๕๖๐ ในพืชผักและผลไม้ มีจำนวนถึง ๑๐๑ ชนิด เป็นสาร ๔ กลุ่ม ๒๗ ชนิด (๒๖.๗๓%) เป็นสารดูดซึม ๖๐ ชนิด (๕๙.๔๑%) และ ยังไม่ขึ้นทะเบียน ๒๔ ชนิด (๒๓.๗๖%) (ดังรูปภาพที่ ๖)

รูปภาพที่ 5 ผลการวิเคราะห์สารตกค้างได้น้อยกว่าสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ขึ้นทะเบียนจากห้องปฏิบัติการ

รูปภาพที่ 6 ประเภทสารพิษที่พบตกค้างปี 2559 -2560

๓. แนวทางการตรวจสอบสารพิษตกค้าง

๓.๑ การตรวจสอบสารพิษตกค้างในผักและผลไม้ ใช้วิธีการตรวจแบบวิเคราะห์หาสารเคมีกำจัดศัตรูพืชตกค้าง (Multi Residue Pesticide Screen : MRPS) ส่งตรวจที่ห้องปฏิบัติการ SAL ในประเทศอังกฤษ และส่งตรวจสารกำจัดวัชพืชที่มหาวิทยาลัยนเรศวร พบว่า ผักที่มีสารพิษตกค้างมากที่สุดคือใบบวบ รongลงมา คือ พริก และถั่วฝักยาวและคะน้า และยังพบสารกำจัดวัชพืชตกค้าง คือ “สารพาราควอต” เป็นส่วนใหญ่ และในส่วนของผลไม้ที่พบสารพิษตกค้างมากที่สุด คือ ส้มสายน้ำผึ้ง รongลงมา คือ ฝรั่ง และ แก้วมังกร โดยในบางตัวอย่างพบสารกำจัดวัชพืชตกค้าง มากกว่า ๑ ชนิด

๓.๒ แนวโน้มการพบสารกำจัดแมลง ๔ กลุ่มที่มีสารพิษตกค้าง ปี ๒๕๕๕ – ๒๕๖๐ พบว่า สารตกค้างจากสารกำจัดแมลงเกินค่ามาตรฐานปริมาณสารพิษตกค้างสูงสุดที่มีได้ในสินค้าเกษตร สูงถึง เกือบร้อยละ ๕๐ แต่มีแนวโน้มการลดลงตามลำดับ โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐและผู้ประกอบการ แต่ด้วยข้อจำกัดหลายอย่างทำให้การขยายขอบเขตการดำเนินงานไม่สามารถปิด Gap ทั้งหมดที่เหลืออยู่ได้ จึงต้องมีการหาแนวทางการเฝ้าระวัง พัฒนาระบบข้อมูลให้มีความชัดเจน ก็จะสามารถดำเนินงานคัดกรองได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

๔. การเฝ้าระวังการเจ็บป่วยจากยากำจัดแมลงศัตรูพืช กองโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม และกองระบาดวิทยาได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูล การคัดกรองระดับโคเลิโนเอสเตอเรสในเลือดของเกษตรกร ร้อยละ ๓๐ ของกลุ่มตัวอย่างเสี่ยงไม่ปลอดภัย ในขณะเดียวกัน Thai-PAN ได้ดำเนินการลงตรวจคัดกรองในผู้บริโภคจำนวน ๑,๒๖๑ คน มีจำนวนกลุ่มเสี่ยงไม่ปลอดภัย ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๘๐ จึงสรุปได้ว่า ผู้บริโภคมีความเสี่ยงกว่าเกษตรกรที่ใช้สารเคมี ซึ่งถือเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ต้องริหาแนวทางการดำเนินการ เช่น ในประเด็นการจับกุมข้อมูลผู้ป่วยจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ควรให้ศูนย์รับแจ้งข้อมูลเป็นแบบมีส่วนร่วม เพิ่มความถูกต้องในการเก็บข้อมูลในระบบ ICD-๑๐ และจัดอบรมพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้มีความรู้

สำนักงานสถิติแห่งชาติได้มีการรายงานสัดส่วนการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของผู้ถือครองทำการเกษตร ในปี ๒๕๕๑ – ๒๕๕๖ พบว่ามีการใช้สารเคมีลดลง จากร้อยละ ๕๑.๔ ลงมา ร้อยละ ๔๒.๔ แต่ต้องมีการพิจารณา ก่อนว่ากลุ่มเป้าหมายที่มีการสำรวจเป็นกลุ่มที่มีการทำการเกษตรประเภทใด สถานที่ใด

ในปี ๒๕๕๙ Thai-PAN ได้ดำเนินโครงการศึกษาเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับสถานะของปัญหาและผลกระทบของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในระดับพื้นที่จากการปลูกพืชเศรษฐกิจ ๘ ถึงพฤติกรรมการใช้พาราควอต โดยเก็บข้อมูลจากเกษตรกรที่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ๑,๖๙๖ ราย ในการพืชเศรษฐกิจ ๖ ชนิด ได้แก่ ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

ปาล์มน้ำมัน มันสำปะหลัง ยางพารา และอ้อยโรงงาน พบว่า เกษตรกรเพียง ๑ ใน ๓ เท่านั้นที่ใช้พาราควอต (เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์)

สรุป คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.) และกรมควบคุมโรค มีโครงการพัฒนาชุดข้อมูลถือว่าเป็นเรื่องสำคัญและน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง และเห็นด้วยว่าการให้หน่วยงานระดับพื้นที่เป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลจะทำให้ได้ข้อมูลที่มีความคลาดเคลื่อนค่อนข้างน้อย สามารถมองเห็นภาพรวมที่ชัดเจน และจะนำไปสู่การกำหนดมาตรการในท้องถิ่นต่อไป ถ้าในกรณีที่ต้องการข้อมูลเพิ่มเติมอาจจะต้องประสานกระทรวงพาณิชย์ หรือกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผลกระทบต่อสุขภาพ และมาตรการแก้ไข ความปลอดภัยทางด้านอาหาร (สารเคมีกำจัดศัตรูพืช)

โดย นางสาววิญญา อุทัยทอง
กองโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมโรค

๑. สถานการณ์ปัญหาสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

ในระหว่างปี พ.ศ.๒๕๕๙ - ๒๕๖๐ พบอัตราป่วยจากพิษสารกำจัดศัตรูพืช ต่อแสนประชากร เท่ากับ ๑๔.๔๗ ๑๖.๘๑ และ ๑๐.๐๔ ต่อประชากรแสนคน ตามลำดับ และ ๓ จังหวัดที่พบอัตราป่วยจากพิษสารกำจัดศัตรูพืชในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ มากที่สุดได้แก่ จังหวัดร้อยเอ็ด พบอัตราป่วยเท่ากับ ๓๗.๐๘ ต่อแสนประชากร รองลงมาคือ จังหวัดลำปาง อัตราป่วยเท่ากับ ๒๘.๙๓ ต่อแสนประชากร และจังหวัดอุดรดิษฐ์ อัตราป่วยเท่ากับ ๒๘.๔๔ ต่อแสนประชากร

เมื่อแยกรายกลุ่มอายุ พบว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ กลุ่มอายุระหว่าง ๑๕ - ๕๙ ปี มีอัตราป่วยจากพิษสารกำจัดศัตรูพืชมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๑๔ รองลงมาคือกลุ่มอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป ร้อยละ ๒๕.๐๕ และกลุ่มอื่น ร้อยละ ๗.๘๑ หากพิจารณาเป็นอาชีพ พบว่า ปี พ.ศ.๒๕๖๑ อาชีพที่ป่วยมากที่สุดคืออาชีพผู้ปลูกพืชไร่ และพืชผัก คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๑๖ และ กลุ่มคนงานรับจ้างทั่วไป ร้อยละ ๒๑.๐๙

๒. ผลกระทบต่อสุขภาพของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

สารเคมีสามารถเข้าสู่ร่างกาย ได้ ๓ ทาง คือ

๒.๑ ทางปาก โดยการดื่มกินเข้าไปจากการปนเปื้อนมากับอาหารและน้ำดื่ม หรือ การกินเข้าไปโดยตรง เช่น จากความตั้งใจ (การฆ่าตัวตาย) ความเข้าใจผิดหรือความประมาท

๒.๒ ทางผิวหนัง สารเคมีสามารถดูดซึมเข้าทางผิวหนังและจะดูดซึมได้มากยิ่งขึ้นหากมีบาดแผลที่ผิวหนัง หรือเป็นโรคผิวหนังอยู่ก่อนแล้ว

๒.๓ ทางการหายใจ เกิดจากการสูดดม หรือหายใจเอาสารเคมีในรูปของไอ ฝุ่นละออง ฟุ้ง แก๊ส เข้าไปโดยตรง

ผลกระทบต่อสุขภาพ

พาราควอต (Paraquat) : ๑) การทำลายเนื้อปอดจนเกิดพังผืดในปอด (lung fibrosis) ทำให้ระบบหายใจล้มเหลวและเสียชีวิต และ ๒) มีผลทำให้ผิวหนังเบาลง เพิ่มโอกาสการดูดซึมพาราควอตจนเกิดเป็นโรคตามข้อ ๑ และโรคหนังเน่า

คลอร์ไพริฟอส (Chlorpyrifos) : หญิงตั้งครรภ์ที่ได้รับสัมผัสคลอร์ไพริฟอส จะมีทารกที่มีพัฒนาการของระบบประสาทผิดปกติ

ไกลโฟเซต (Glyphosate) : เป็นสารก่อมะเร็ง (๒A) มะเร็งเม็ดเลือด และมีผลกระทบต่อการทำงานของระบบต่อมไร้ท่อ

๓. ร้อยละการคัดกรองความเสี่ยงจากการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชโดยกระดาษทดสอบโคลีนเอสเตอเรส ในกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกร ปี ๒๕๕๔ - ๒๕๖๑

ปี พ.ศ.	จำนวนจังหวัดที่ รายงาน	จำนวนผู้ได้รับการ ตรวจคัดกรอง (คน)	จำนวนผู้มีผลเสี่ยง และไม่ปลอดภัย (คน)	ร้อยละผลเสี่ยง และไม่ปลอดภัย
๒๕๕๔	๗๔	๕๓๓,๕๒๔	๑๗๓,๒๔๓	๓๒.๔๗
๒๕๕๕	๓๑	๒๔๔,๘๒๒	๗๕,๗๔๙	๓๐.๙๔
๒๕๕๖	๕๐	๓๑๔,๘๐๕	๙๖,๒๒๗	๓๐.๕๗
๒๕๕๗	๗๑	๓๑๗,๖๐๐	๑๐๘,๐๖๒	๓๔.๐๒
๒๕๕๘	๗๑	๓๔๑,๐๓๙	๑๑๐,๖๗๒	๓๒.๔๕
๒๕๕๙	๗๑	๔๑๘,๕๐๕	๑๕๓,๘๒๒	๓๖.๗๖
๒๕๖๐	๗๑	๖๖๖,๑๕๕	๒๘๒,๕๘๘	๔๒.๔๒
๒๕๖๑	๗๕	๘๓๖,๑๑๘	๓๔๒,๗๓๗	๔๐.๙๙

๔. มาตรการแก้ไข

สนับสนุนการดำเนินงานด้านอาหารปลอดภัยร่วมกับหน่วยงานเครือข่าย

๔.๑ Safety Thailand ได้แก่ การบูรณาการระดับชาติเพื่อการลดการประสออันตรายของคนทำงานทั้งแรงงานในระบบ และแรงงานนอกระบบ

๔.๒ สมัชชาสุขภาพ ปรีกษาหารือเพื่อยกระดับแนวทางการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วมในกลุ่มมิติเกษตรและอาหารปลอดภัย ได้แก่ มติ ๑.๑๒ นโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพของแรงงานนอกระบบ มติ ๕ ความปลอดภัยทางอาหาร : การแก้ไขปัญหามาจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช และมติ ๑ สุขภาวะชาวนา : การสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชาวนา

๔.๓ นโยบายบูรณาการอาหารปลอดภัย กระทรวงสาธารณสุข สนับสนุนให้โรงพยาบาลทุกระดับมีอาหารปลอดภัยจากสารเคมี บริการแก่ผู้ป่วย บุคลากรในโรงพยาบาล ญาติผู้ป่วย โดยระยะแรกเริ่มต้นที่ฝึกและผลไม้ที่ปลอดภัย จะเพิ่มความต้องการทางตลาด นำไปสู่การส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรผลิตอาหารที่ปลอดภัย ลด ละเลิกการใช้สารเคมี หรือเพิ่มการทำเกษตรอินทรีย์ มีความปลอดภัยทั้งเกษตรกร และผู้บริโภค

การจัดบริการอาชีวอนามัยให้กับแรงงานในชุมชน

๔.๔ การจัดบริการอาชีวอนามัยเชิงรับ ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก คือ การซักประวัติการเจ็บป่วยจากการทำงาน การประเมินความเสี่ยงและตรวจคัดกรองสุขภาพตามความเสี่ยง การวินิจฉัยโรคจากการทำงาน เบื้องต้น การรักษาพยาบาลเบื้องต้นและการส่งต่อ การบันทึกข้อมูล รายงานโรคและจัดเก็บข้อมูลตามระบบของหน่วยบริการ การให้คำปรึกษา การให้สุขศึกษาเกี่ยวกับสุขภาพของผู้ประกอบอาชีพ

๔.๕ การจัดบริการอาชีวอนามัยเชิงรุก ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก เช่น สำรวจสภาพแวดล้อมในการทำงาน การประเมินความเสี่ยงในการทำงาน การพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขด้านอาชีวอนามัย(อส.อช.) หรือ อสม. การสอบสวนโรคและภัยจากการประกอบอาชีพในพื้นที่ ในกรณีที่มีการป่วยด้วยโรคจากการประกอบอาชีพหรือในรายที่สงสัยแต่มีข้อมูลสนับสนุนการวินิจฉัยโรคไม่เพียงพอ การรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อการป้องกันควบคุมโรคและภัยจากการประกอบอาชีพ

หน่วยบริการสุขภาพปฐมภูมิที่มีการจัดบริการอาชีวอนามัยให้กับแรงงานในชุมชนตั้งแต่ระดับเริ่มต้นขึ้นไป (ภาพรวมประเทศ)

ปีงบประมาณ	เป้าหมาย	จำนวนหน่วยบริการสุขภาพปฐมภูมิ (แห่ง)	หน่วยบริการสุขภาพปฐมภูมิจัดบริการอาชีวอนามัยให้กับแรงงานในชุมชน	
			จำนวน (แห่ง)	ร้อยละ
๒๕๕๕	พัฒนาพื้นที่ต้นแบบ	-	๑๘	-
๒๕๕๖	จังหวัดละ ๑ แห่ง	๙,๗๘๓	๑,๐๙๒	๑๑.๑๖
๒๕๕๗	ร้อยละ ๑๐	๙,๗๙๖	๑,๘๔๗	๑๘.๘๕
๒๕๕๘	ร้อยละ ๒๐	๙,๗๙๕	๓,๓๓๓	๓๔.๐๓
๒๕๕๙	ร้อยละ ๓๐	๙,๘๐๒	๔,๖๗๕	๔๗.๖๙
๒๕๖๐	ร้อยละ ๖๐	๙,๘๐๒	๖,๘๐๔	๖๙.๔๑
๒๕๖๑	ร้อยละ ๗๐	๙,๘๐๒	๗,๖๒๐	๗๗.๗๔

หน่วยบริการสุขภาพปฐมภูมิที่มีการจัดบริการอาชีวอนามัยให้กับแรงงานในชุมชนตั้งแต่ระดับพื้นฐานขึ้นไป (ภาพรวมประเทศ)

ปีงบประมาณ	เป้าหมาย	จำนวนหน่วยบริการสุขภาพปฐมภูมิที่มีการจัดบริการ อ.ฯ (แห่ง)	หน่วยบริการสุขภาพปฐมภูมิจัดบริการอาชีวอนามัยให้กับแรงงานในชุมชนที่ผ่านเกณฑ์ระดับพื้นฐานขึ้นไป	
			จำนวน (แห่ง)	ร้อยละ
๒๕๖๐	-	๖,๘๐๔	๒,๙๑๘	๔๒.๘๙
๒๕๖๑	ร้อยละ ๖๐	๗,๖๒๐	๔,๕๘๖	๖๐.๑๘
๒๕๖๒	ร้อยละ ๗๐	๗,๖๗๗	๔,๗๕๕	๖๑.๙๔

มาตรการแก้ไขเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนให้เกิดอาหารปลอดภัย ดังนี้

๔.๖ การจัดการภัยคุกคามความมั่นคงทางสุขภาพ “ยุติการใช้สารเคมีทางการเกษตรที่มีอันตรายสูง ๓ ชนิด ภายในปี ๒๕๖๓”

๔.๗ ร่วมสนับสนุนการขับเคลื่อนการดำเนินงาน “ปี ๒๕๖๓ ปีแห่งเกษตรอินทรีย์ เกษตรกรปลอดภัย ประชาชนปลอดภัย”

การบรรยายระบบข้อมูล ประสพการณ์ และแนวทางการจัดการความปลอดภัยทางด้านอาหาร
(สารเคมีกำจัดศัตรูพืช) พื้นที่ระดับอำเภอ (ข้อมูลและมาตรการที่สนับสนุนการดำเนินงานของพื้นที่)

โดย นายพีรวัศ คิดกล้า ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมืองสุรินทร์
นายสุรศักดิ์ สิงห์หาร อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

๑. บทเรียนบ้านสำโรงตำบลท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

๑.๑ สถานการณ์

พบว่าในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ประชาชนปลูกผักขาย ทำสวน ทำนา จำนวน ๑๓๙ ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ ๗๔.๗๓ ซึ่งในจำนวนนี้พบว่าใช้สารเคมี ๑๓๙ ครัวเรือน มีระยะเวลาการใช้สารเคมีระหว่าง ๑ - ๕ ปี จำนวน ๒๔ ราย ระหว่าง ๕ - ๑๐ ปี จำนวน ๕๐ ราย และมีระยะเวลาการใช้สารเคมีเกิน ๑๐ ปี จำนวน ๖๕ ราย จากสถานการณ์ดังกล่าวชุมชนได้ดำเนินการดังนี้ ๑. การวิเคราะห์ต้นไม่ปัญหาของพื้นที่ ๒. จัดทำโปรแกรมผลลัพธ์ของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ และปลูกผักปลอดสารเคมี ๓. บันไดผลลัพธ์ของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่และปลูกผักปลอดสารเคมีบ้านสำโรง โดยกิจกรรมเหล่านี้นำไปสู่การคิดหาโครงการ/กิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนนำไปสู่การปฏิบัติที่ได้ผลดังนี้

ปี	จำนวนคนปลูกผักจำหน่ายทั้งหมด	จำนวนคนปลูกผักอินทรีย์	จำนวนคนปลูกผักไม่ใช้ยาฆ่าแมลง	จำนวนคนปลูกผักลดสารเคมี (ปลอดภัย)	จำนวนคนทำนาอินทรีย์
๒๕๕๖-๒๕๕๗	๖๗	๑๘	๑๘	๓๑	๘
๒๕๕๗-๒๕๕๘	๖๙	๒๕	๑๕	๒๙	๒๙
๒๕๕๘-๒๕๕๙	๗๑	๒๗	๑๕	๒๙	๕๓
๒๕๕๙-๒๕๖๐	๗๑	๓๐	๔๑	-	๑๐๗ (เริ่มกตีกาครัวเรือน)
๒๕๖๐-๒๕๖๑	๗๑	๓๒	๓๙	-	๑๑๓
๒๕๖๑-๒๕๖๒	๖๙	๓๕	๓๔	-	ยังไม่สรุปผล

๑.๒ กิจกรรมที่สำคัญและเงื่อนไขความรู้ที่จำเป็น มีดังนี้

กิจกรรมสำคัญ	เงื่อนไข/ความรู้ที่จำเป็น
<ul style="list-style-type: none"> - การประชาสัมพันธ์ สร้างกระแสและให้ความรู้ - การศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 	<ul style="list-style-type: none"> - มีข้อมูลและคืนข้อมูลผลกระทบ และสื่อสารหลายช่องทาง เช่นหอกระจายข่าว ประชาคมและอบรรม - มีโจทย์ดูงาน และให้แลกเปลี่ยนกับปราชญ์(พ่อม้วน เสพ สุข) ที่ทำได้จริง ถ่ายทอดได้และมีบริบทคล้ายกันเพื่อให้เชื่อว่าทำได้จริง - ต้องถอดบทเรียนตามโจทย์หลังดูงาน

กิจกรรมสำคัญ	เงื่อนไข/ความรู้ที่จำเป็น
<ul style="list-style-type: none"> - ให้ความรู้เชิงปฏิบัติการ คือ การปลูกผักปลอดสารเคมี และการทำสารชีวภาพทดแทน การพัฒนาปรับปรุงดิน - พัฒนาปัจจัยการผลิต ให้ “ง่าย ได้ผล ประหยัด” มากขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> - อบรมให้กับเกษตรกรที่สนใจและสมัครใจเป็นต้นแบบ - ต้องมีการปฏิบัติจริงและร่วมตลอดกระบวนการ - ให้ความรู้เรื่องที่เกษตรกรสนใจและจำเป็น - ต้องระดมทุน ทรัพยากรในชุมชนและของเกษตรกรร่วมด้วย - สร้างการเรียนรู้และพัฒนาผ่านการทดลอง ลงมือทำต่อเนื่อง
<ul style="list-style-type: none"> - การกำหนดกติกากลุ่ม - การร่างและประชาคมลงมติรับรองกติกาหมู่บ้าน - การติดตาม กระตุ้น เสริมพลังให้ทำตามกติกา 	<ul style="list-style-type: none"> - คนที่ต้องทำตามกติกาต้องร่วมลงมติรับรองกติกา - ต้องมีเทคนิคและความรู้เรื่องการปลูกผัก สำหรับการติดตามประเมินผลแปลงผัก - ต้องติดตามด้วยการแลกเปลี่ยนและกระตุ้นเสริมกำลังติดตามสม่ำเสมอทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ
<ul style="list-style-type: none"> - การเก็บข้อมูล ต้นทุน ค่าใช้จ่ายสารเคมีผลผลิตของเกษตรกร - การติดตาม รวบรวม วิเคราะห์ สะท้อนผลร่วมกัน ต่อเนื่อง (ผักทุก ๒ เดือน , นา ตามรอบ ปีละ ๓ ครั้ง) 	<ul style="list-style-type: none"> - เกษตรกร ต้องบันทึกข้อมูล ต้นทุน ค่าปุ๋ย ค่าสารเคมี ค่าวัสดุชีวภาพ ปริมาณการใช้ และผลผลิตแต่ละรอบได้ - สภาผู้นำชุมชน ต้องรวบรวมข้อมูลได้ วิเคราะห์หาสาเหตุของผลที่เกิดขึ้น สะท้อนผลได้ และชวนปรับปรุงและพัฒนา - สภาผู้นำชุมชนและเกษตรกรต้องร่วมกันติดตามผล และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

๑.๓ กลไกการพัฒนาชุมชน

๑.๔ บทเรียนการดำเนินงานประเด็นลดการใช้สารเคมีโครงการชุมชนน่าอยู่ ภาคอีสาน ปี ๒๕๖๑

- การรวมกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ควรมีการระดมทรัพยากร เช่น วัตถุดิบในการผลิต แรงงานหรือทุน เพื่อให้เกิดการหมุนเวียนในการผลิตได้อย่างต่อเนื่อง
- เกิดกติกากลุ่มในการขับเคลื่อนการลดการใช้สารเคมี และมีการระดมทรัพยากรให้เพียงพอต่อพื้นที่นา
- สภาผู้นำชุมชนควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการลดเลิกใช้สารเคมี
- ข้อมูลทำให้เกิดความเชื่อมั่นและขยายผล และขยายความรู้ด้านการเกษตร
- ต้องดูงานจริงเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่น

๒. บทเรียนตำบลเมืองแก อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

๒.๑ สถานการณ์

ตำบลเมืองแก อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ มีเกษตรกร จำนวน ๑,๙๖๕ คน พื้นที่ทำนาทั้งหมด ๒๔,๘๘๕ ไร่ ซึ่งในจำนวนนี้แบ่งเป็นพื้นที่นาเคมี จำนวน ๑๙,๙๕๓ ไร่ และนาอินทรีย์ จำนวน ๔,๙๔๒ ไร่ ซึ่งเกษตรกรที่ทำนาเคมี พบปัญหาได้แก่ ขาดทุนตั้งแต่ยังไม่เก็บเกี่ยว รอรับการช่วยเหลือจากรัฐบาลเพียงอย่างเดียว ขาดการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน ราคาตลาดผันผวน และระบบนิเวศความสมดุลของดินสูญเสีย

๒.๒ สิ่งที่ทำเนิการในชุมชน

๒.๒.๑ ชุมชนมีการทบทวน การปรับตัว ซึ่งพบข้อมูลดังนี้

- แหล่งขาย แหล่งรับซื้อข้าวอินทรีย์ที่ชัดเจน แต่ถูกตีกรอบเรื่องราคาความชื้น จำนวนที่ต้องการจัดส่งผลผลิต
- การขยายผลไปให้ชุมชนอื่นยังขยายตัวไม่ได้ ยังอยู่ในวงจำกัดแค่คนทำนาอินทรีย์ ๘๔ คน ๕ กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์
- ทำอย่างไรให้คนยอมรับการทำนาอินทรีย์ วิถีเกษตรตั้งแต่โบราณกลับมาคืนความอุดมสมบูรณ์ให้กับผืนนา
- เปลี่ยนความคิดของเกษตรกรให้ได้ทุกอย่างจึงเปลี่ยน

๒.๒.๒ การตรวจสอบตนเอง

- อำนาจหน้าที่ของเทศบาล ตามพระราชบัญญัติเทศบาลพ.ศ.๒๕๔๖ (แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ ๑๔) พ.ศ.๒๕๕๒ มาตรา ๕๑(๕) บำรุงและส่งเสริมการทำมาหากินของราษฎร
- แต่มีข้อจำกัดว่าให้ได้เพียงการเติมองค์ความรู้ วัสดุ ฝึกอบรม การติดตามประเมินผล การส่งเสริมการรวมกลุ่ม
- พี่น้องเกษตรกรเสพติดการช่วยเหลือจากภาครัฐ ผ่านเงินช่วยเหลือต่างๆ ต้องสร้างตัวอย่างในชุมชนให้เกษตรกรเชื่อ

